

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke

2009 – 2010

Pirkko Rimmi

**Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke
2009 – 2010**

Pirkko Rimmi

Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus

Pirkko Rimmi

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke 2009 – 2010

ISBN 978-951-784-535-9 (PDF)

ISSN 1795-424X

HAMKin e-julkaisu 19/2010

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA – PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu

PL 230

13101 HÄMEENLINNA

puh. (03) 6461

julkaisut@hamk.fi

www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu: HAMK Julkaisut

Hämeenlinna, joulukuu 2010

Sisällys

1. Johdanto	5
2. Miksi kulttuuria ja hyvinvointia.....	6
3. Miten kulttuuria ja hyvinvointia	8
3.1 Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeen tavoitteet ja kuvaus.....	8
4. Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla – hankkeen toteutus	10
4.1 Kulttuuritoimikunta-malli	11
4.2. Seminaarit kehittämissuorumeina	12
4.2.1. Aloitusseminaari LUOVAX – kulttuuritoimintaa hyvinvointialalla	12
4.2.2. Päätösseminaari LUOVAX – kulttuuritoimintaa hyvinvointialalla arviointia	13
4.3 Asiakaslähtöisiä, osallistavia ja yhteisöllisiä kulttuurisia toimintakäytäntöjä	13
4.3.1. Sosiokulttuurinen innostaminen.....	13
4.3.2. Kulttuurista toimintaa arkeen – asiakkaiden odotuksia ja toiveita	14
5. Yhteenveto ja loppupäätelmät	17
Lähteet.....	20
Liitteet	
Liite 1. Luovat menetelmät ohjauksessa, ohjaustoiminnan koulutusohjelma	22
Liite 2. Seminaarin 2.12.2009 ohjelma.....	23
Liite 3. Kulttuuriviikkojen ohjelma	24
Liite 4. Kulttuurigaalan ohjelma.....	25
Liite 5. Hämeen Sanomien artikkeli 21.3.2010.....	26
Liite 6. Seminaarin 3.5.2010 ohjelma.....	27

1. Johdanto

Valtionneuvoston periaatepäätöksellä 2007 hallituksen strategia-asiakirjan yhteydessä hyväksyttiin Terveiden edistämisen politiikkaohjelma. Osana valtakunnallista Terveiden edistämisen politiikkaohjelmaa käynnistettiin poikkihallinnollisen kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelman valmistelu vuosille 2010–2014. Nimi muutettiin myöhemmin **Taiteesta ja Kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014** (Opetusministeriön julkaisuja 2010:1).

Toimintaohjelman tavoitteena on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kulttuurisin keinoin sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Toimintaohjelman kolme painopistealuetta ovat: 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuuriin keinoin.

Opetusministeriön myöntämällä valtionavustuksella Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus toteutti Hämeenlinnan seudulla **Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeen 1.8.2009–31.12.2010**. Hankkeen tavoitteena oli edistää yhteisöllisyyttä ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia Suur-Hämeenlinnassa sosiaali- ja terveysalan erilaisissa palveluyksiköissä tuottaen osallistavalla ja asiakaslähtöisellä tavalla arjen luovia kulttuurisia toimintoja. Tavoitteena oli luoda toimintarakenne, jonka avulla kyetään tavoitteellisemmin edistämään asiakkaiden/ asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia kulttuuriin keinoin palveluyksikön omassa arjen toiminnassa sekä rakentamaan kulttuurisia ympäristöjä. Lisäksi tavoitteena oli hyödyntää Hämeenlinnan monipuolista taide- ja kulttuuriverkostoa.

Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen hankeyhteistyön kumppaniksi tuli luontevasti Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Luotsi, joka myös oli käynnistänyt Opetusministeriön myöntämällä valtionavustuksella **LUOVAX-hankkeen, Taide- ja kulttuuripainotteista työtoimintaa Luotsin Viisarin yksikössä 1.8.2009 – 31.12.2010**. Luovax-hankkeen tavoitteena oli tukea työtoimintaa Viisarin asiakkaiden elämänhallintaa, toimintakykyä ja työhyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin sekä parantaa heidän normaaliuden ja yhteisöllisyyden kokemuksiaan. Lisäksi tavoitteena oli kehittää toimintamalli, jossa luova työ, taide ja kulttuuri ovat keskeisellä sijalla kehitysvammaisille ja muille erityisryhmille suunnatuissa hyvinvointipalveluissa.

Kehittämistyön yhteistyökumppaneiksi tulivat myös Hämeenlinnan kaupungin konserniin kuuluva **Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiö**, jonka vanhustenasuntoihin ja palvelutaloihin kaupunki järjestää asukkaiden tarvitseman avun ja kotihoidon. Sekä **Taidekeskus Kettuki**, valtakunnallinen kehitysvammaisten taidekeskus, joka tukee kehitysvammaisia taiteilijoita ja taiteen harrastajia sekä tekee kehitysvammaisten taidetta tunnetuksi ja pyrkii kohottamaan sen arvostusta. Taidekeskus Kettukin toimipaikka on Hämeenlinna.

2. Miksi kulttuuria ja hyvinvointia

Ihminen on jo varhaisista ajoista lähtien etsinyt hyvän elämän avaimia. Pyrkimys onneen ilmenee hyvän elämän tavoitteluna. Aktiivinen sosiaalinen toiminta on tärkeä keino ylläpitää hyvinvointia. Tässä taiteella ja kulttuurilla on merkittävä rooli voimavaroja karttuvan luonteensa takia.

Kulttuuri tulee ymmärtää laajasti. Sillä ei tarkoiteta vain taidetta tai korkeakulttuuria vaan merkittävää osaa inhimillistä toimintaa. Kulttuuriset oikeudet kuuluvat ihmisoi-keuksiin kansalaisoikeuksien, poliittisten ja taloudellisten oikeuksien ohella ja ne ovat yksi sivistyksellisten oikeuksien alakategoriaan.

Taide- ja kulttuuritoiminnalla on vaikutusta hyvinvointiimme. Monissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että taiteen tekeminen itse tai kulttuuritilaisuuksiin aktiivisesti osallistuminen tukee terveyttä. Hanna-Liisa Liikasen mukaan (Liikanen 2003) taiteessa ja kulttuuritoiminnassa on paljon elementtejä, jotka kantavat arkeamme, estävät elämän rutinoitumista ja köyhtymistä, toimivat syrjäytymistä estävinä voimina sekä rakentavat sosiaalista pääomaa. Myös Markku T. Hyypän mukaan (Hyypä & Liikanen 2005) kulttuuriaktiivisuudella on suora myönteinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin.

Tutkimusaineiston pohjalta kulttuuritoiminnasta löytyy ainakin neljä välineellistä vaikutusta ihmisen hyvinvoinnin kannalta (Liikanen 2003):

- ensimmäinen ja tärkein on taide elämyksenä, mikä virkistää aistejamme
- toinen on taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys hyvään koettuun terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemuksiin
- kolmantena on kulttuuritoiminnan ja taideharrastuksen myötä syntyvä yhteisöllisyys ja verkostot, jotka auttavat hallitsemaan elämää paremmin
- neljäntenä on taiteen, rakennetun ympäristön, arkkitehtuurin ja sisustamisen vaikutukset viihtyisämmän elinpiirin ja työympäristön luomiseksi

Kulttuurinen pääoma kartuttaa fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, emotionaalista ja ekologista pääomaamme. Taiteen harrastaminen, sosiokulttuurinen yhteinen toiminta sekä aktiivinen osallistuminen kulttuuritapahtumiin toimivat ehkäisevän sosiaali- ja terveystalouden välineinä.

Tällaista luovien yhteisöjen rakentamista sekä taide- ja kulttuurilähtöistä toimintaa harjoitetaan laajenevasti eri tavoin, eri syistä, eri-ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kanssa. Bardyn (2007) mukaan sosiokulttuurinen arjen elävöittäminen kulkee hankkeissa läpäisevästi ja monimuotoisesti. Taidelähtöinen toiminta tapahtuu rajapintojen väleissä, hallinnonalojen, taidealojen, tieteen ja taiteen väleissä ja toisilleen perinteisesti etäisten ammattikuntien yhteistyönä. Olennaista tässä on ihmisten välinen toiminta; maailma on ihmisten väliin jäävä tila, joka syntyy kun ihmiset kokoontuvat yhteen, kommunikoivat ja toimivat yhteisissä asioissa (Bardy 2007).

Kulttuuritoimintaa tarvitaan lisää muun muassa kouluihin sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tämä edellyttää Liikasen mukaan (Liikanen 2003) työmenetelmien, johtamisen ja asenteiden muutosta, ei niinkään lisäresursseja. Tarvitaan luovuutta avartamaan perinteisiä tapoja ajatella ja toimia.

Taidelähtöisen ajattelu- ja toimintatapojen soveltaminen millä tahansa kentällä on Bardyn (2007) mukaan mahdollista. Olennainen ydin on siinä, että samankaltaisista ajattelu- ja toimintatavoista syntyy aina ja joka kerran, ainutlaatuista juuri kulloisenkin ihmisryhmän kulloinkin merkityksellisenä pitämien kokemusten ja havaintojen mukaan.

Saarenheimo (2003) korostaa elämänjäsenyyksen voimaa ja sitä, miten elämäkokemusten ja -tapahtumien jäsentäminen kulttuurisesti ja yhteisöllisesti jaetuilla tavoilla on lähellä elämänmerkityksen etsinnän ydintä.

Elämän merkityskudelman jäsentymisen näyttää prosessilta, joka on yhtäältä mitä syvimmissä mielessä yksilöllinen ja toisaalta vahvasti kollektiivinen ja kulttuurisesti jaettu. Viimeksi mainittu mahdollistaa sen, että erilaiset ihmiset voivat kaikesta huolimatta ymmärtää toisten merkityks maailmoja ja jopa auttaa toisiaan niiden jäsentämisessä (Saarenheimo 2003).

Kyse on hyvin monimuotoisesta ilmiöstä, luovista ja konstruktivisista prosesseista, joiden konkreettisia ilmentymiä ovat esim. kirjoitetut muistelmat ja elämäkerrat, erilaiset ryhmämuistelut, valokuva-albumit, leikekirjat ja myös monet arkipäivän keskustelu- ja kerrontatilanteet, joissa elämää eritellään ja siitä kerrotaan. Haasteena tässä yksilön näkökulmasta Saarenheimon mukaan on kyky suvaita kokemusmaailmojen erilaisuutta ja samalla sitä, että hyvä elämä yhdelle ei välttämättä merkitse samaa toiselle (Saarenheimo 2003).

Arjen rikkauden esiin päästäminen ja kunnioitus jokaista ihmistä kohtaan edellyttävät Bardyn (2007) mukaan usein tietoista harjaantumista eettisen ”asennon” omaksumisessa ja paljon kokemuksellista oppimista abstraktin ajattelun ohella. Yhteisöllisen taidetoiminnan moninapaisessa vuorovaikutuksessa syntyy voimaa ja jaettua vastuuta, joka vaikuttaa myös ammattilaisten ammatti-identiteettiin muun muassa oman tiedon ja osaamisen muille jakamisen vahvistumisena. Bardy (2007) ehdottaa muun muassa, että toiminta voisi olla työparityötä, joissa perinteisesti erillään olevat ammattilaiset työskentelevät työpareina, esimerkiksi taiteilijat hyvinvointi-, terveys- ja sivistysalan ammattilaisten työpareina.

3. Miten kulttuuria ja hyvinvointia

Valtakunnallisessa Kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishankeessa osana Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa on laadittu poikkihallinnollinen kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelma Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 – 2014 (Opetusministeriön julkaisuja 2010:1).

Toimintaohjelma kolme painopistealuetta ovat:

- kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä
- taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
- työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuuriin keinoin

Toimintaohjelman konkreettisia tavoitteita ovat:

- 1) lainsäädäntöön, hallintoon ja rahoitukseen vaikuttaminen,
- 2) julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön lisääminen,
- 3) tutkimuksen ja tietopohjan laajentaminen,
- 4) koulutukseen vaikuttaminen,
- 5) tiedon levittäminen.

Toimintaohjelma sisältää myös ehdotuksen siitä, miten kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämistoimet tulisi organisoida julkishallinnossa. Toimintaohjelmassa on kaikkiaan kahdeksantoista toimenpide-ehdotusta, joiden avulla voidaan edistää terveyttä ja hyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin (Opetusministeriön julkaisuja 2010:1; 12 –21).

3.1 Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeen tavoitteet ja kuvaus

Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen **Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke**, liittyy neljään viimeksi mainittuun tavoitteeseen, joista erityisesti toimenpide-ehdotukset 4, 9, 10 ja 15.

Neljännän toimenpide-ehdotuksen tavoitteena on kehittää alueellisia yhteistyömalleja ja strategioita kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi. Yhdeksännessä ehdotuksessa tavoitteena on kehittää ja tukea arjen kulttuurisuutta vahvistavia toimintamuotoja yhteiskunnallisen toiminnan eri alueilla. Toimenpide-ehdotuksessa kymmenen taide- ja kulttuurilaitoksia sekä muita kulttuurialan toimijoita kannustetaan pitkäjänteiseen ja järjestelmälliseen yhteistyöhön sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluyksiköiden sekä muiden laitosten kanssa. Toimenpide-ehdotus 15:ssä kulttuuritoimintaa ja taidelähtöisiä menetelmiä integroidaan osaksi mm. vanhuspalveluja. Menetelmiä hyödynnetään ja kehitetään syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä osallisuuden ja työhyvinvoinnin lisäämiseksi.

Hämeen ammattikorkeakoulun Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeen tavoitteena olivat :

- luoda toimintarakenne, jonka avulla kyetään tavoitteellisemmin edistämään asiakkaiden/ asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia kulttuurisiin keinoin yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin palveluyksiköiden omassa arjen toiminnassa osallistavin ja asiakaslähtöisin toimintatavoin
- rakentaa kulttuurisia, aktivoivia, luovia, innostavia sekä yhteisöllisiä asuin- ja toimintaympäristöjä erilaisiin hyvinvointialan yksiköihin
- hyödyntää Hämeenlinnan monipuolista taide- ja kulttuuriverkostoa.

Tavoitteena on ollut vahvistaa osallistavien ja asiakaslähtöisten toimintatapojen ja palveluinnovaatioiden juurruttamista sekä rakentaa pysyvää arjen kulttuuritoimintamallia hyvinvointialan palveluyksiköihin Hämeenlinnan seudulla.

Kehittämistyön hankekumppaneiksi luontevasti lähtivät mukaan Hämeenlinnan seudun Työvalmennussäätiö Luotsi, joka kanssa HAMK Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus oli jo aiemmin tehnyt monipuolista yhteistyötä ja joka myös sai valtionavustusta Opetusministeriöltä. Yhdeksi toimintaympäristöksi Työvalmennussäätiö Luotsin yksiköistä tuli mukaan työtoiminta Viisari, joka järjestää pääasiassa kehitysvammaisille henkilöille työtoimintaa ko. yksikössä sekä avokohteissa.

Lisäksi Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeesta ja kehittämisyhteistyön mahdollisuudesta informoitiin Hämeenlinnan kaupungin ylläpitämien vanhus-, vammais- ja mielenterveyskuntoutujille tarkoitettujen palveluyksiköiden esimiehiä. Hankeyhteistyön kumppaneiksi tulivat mukaan Hämeenlinnan kaupungin konserniin kuuluva Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiön tuetun sekä tehostetun palveluasumisen yksiköt ja vanhustentalo. Hämeenlinnan kaupunki järjestää ko. yksiköissä asukkaiden tarvitseman avun ja hoidon sosiaalipalveluna. Asuintaloissa toimii joko kaupungin kotipalvelu tai kotipalveluyksikkö.

Aktiivisena hankekumppanina oli myös koko hankeprosessin ajan **Taidekeskus Kettuki**, joka on valtakunnallinen kehitysvammaisten taidekeskus. Kettuki tukee kehitysvammaisia taiteilijoita ja taiteen harrastajia sekä tekee kehitysvammaisten taidetta tunnetuksi ja pyrkii kohottamaan sen arvostusta. Taidekeskus Kettukin toimipaikka on Hämeenlinnassa.

Hankkeen alussa neuvotteluja käytiin myös Hämeenlinnan Erityisasuntosäätiön Asuin- ja toimintakeskus Länsituuli yksikön kanssa, joka tuottaa sosiaalihuoltolain alaista mielenterveyskuntoutujille tarkoitettua kuntoutusta ja ympärivuorokautista palveluasumista. Palveluyksikössä oltiin kiinnostuneita taiteen ja kulttuurin keinoin mielenterveyskuntoutusyksikön arjen rikastuttamisesta, mutta hankkeeseen mukaan tuleminen ei ajankohdallisesti kuitenkaan ollut heille mahdollinen.

Hankkeesta informoitiin myös Hämeen Taidetoimikuntaa ja luotiin kontakteja hämeenlinnalaisiin taiteilijoihin, joiden toimesta järjestettiin muun muassa taidenäyttely vanhusten palveluasumisyksikköön osana hankkeen kulttuuriviikkoja keväällä 2010.

4. Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla – hankkeen toteutus

Hankkeen käynnistämävaiheessa perustettiin LUOVAX-suunnittelutyöryhmä, jossa olivat Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen osaamiskeskittymästä tutkimuspäällikkö Merja Salminen, yliopettaja Helena Leppänen ohjaustoiminnan koulutusohjelmasta, yliopettaja Marja Sirkkola ja lehtori, projektipäällikkö Pirkko Rimmi sosiaalialan koulutusohjelmasta, Hämeenlinnan seudun Työvalmennussäätiö Luotsista toiminnanjohtaja Liisa Tiilikkala ja työtoiminnan päällikkö Hannu Laatonen, toiminnanjohtaja Leenamaria Keipilä Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiöstä ja toiminnanjohtaja Esa Vienamo ja muotoilija Kikka Jeliseff Taidekeskus Kettukista. Suunnittelutyöryhmä kokoontumisia oli hankkeen aikana kymmenisen kertaa.

Osa palavereista oli esimiestason linjaus- ja suunnittelupalavereja. Osa oli hankkeen käytännön toteutuksen liittyviä, jolloin myös opiskelijoita sekä palveluysiköiden asukkaita ja kulttuurimentoreita oli mukana ideoimassa ja suunnittelemassa kehittämistoimintaa. Kaiken kaikkiaan suunnittelutyöryhmillä oli tärkeä ja merkittävä rooli hankkeen keskeisten tavoitteiden linjauksessa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Suunnitteluryhmä toimi myös hyvänä reflektiopintana sekä innostuksen lähteenä sitoen eri toimijatahoja yhteistoiminnallisen kehittämistyön prosessiin.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan käynnistämiseen liittyvä palveluysikkökohtainen ohjaus eli tutorointi aloitettiin myös heti hankkeen käynnistämävaiheessa. Tutorina toimi Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin Koulutus- ja tutkimuskeskuksen hankkeeseen nimeämä projektipäällikkö Pirkko Rimmi.

Tutor-tapaamisia ns. kulttuuriareenoita järjestettiin viidessä yksikössä hankkeen eri vaiheissa: alussa, keskivaiheilla ja lopussa. Palveluysiköt olivat Hämeenlinnan seudun Työvalmennussäätiön **Työtoiminta Viisari**, Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiön **palvelutalot Virpola ja Saariskoti sekä Jukolan vanhustentalo**.

Tutor-tapaamisiin osallistui palveluysiköiden asukkaiden edustajia, työntekijöitä ja esimiehiä. Yksikkökohtaisten kulttuuriareena tapaamisten puitteissa valittiin asukasjäsenet kulttuuritoimikuntaan ja nimettiin kulttuuritoimikunnan vetäjiksi kulttuuriasioista vastaavat 2–3 työntekijää eli kulttuurimentorit. Tapaamisten tavoitteena oli rakentaa yhteistä näkemystä, mitä kulttuuri on hyvinvoinnin näkökulmasta sekä päinvaltoin. Lisäksi pohdittiin ja ideoitiin, mitä kulttuuri ja kulttuurinen toiminta heidän oman yksikkönsä arjessa tarkoittaa ja millaisiin sisällöihin ja teemoihin lähdetäisiin liikkeelle.

Palveluysikkökohtaisten kulttuuriareenoiden tuotoksena **hyvinvointi** määrittyi muun muassa siten, että se on sosiaalista kanssakäymistä, ihmissuhteita, elämän myönteisyyttä, terveyttä ja sitä tukevia palveluja, kunnossa olevaa taloutta, koti ja asuminen. Hyvinvointia ovat myös toimivat kulttuuripalvelut kuten kirjastopalvelut ja mielekäs vapaa-ajan toiminta, esimerkiksi kolmannen sektorin tarjoamat palvelut.

Kulttuuri määriteltiin muun muassa siten, että se on tiedettä, taidetta ja erilaisia tapoja. Kulttuuria on ollut ennenkin, se elää ja kehittyy yhteiskunnan mukana. Sitä on

ri on kehittävä, se on yksilöllinen kokemus, elämyksiä, ei kaikille ihmisille sama. Kulttuurista ei voi siksi määrittää. Kulttuuri on mukavaa toimintaa, joka tuo arkeen juhlaa.

Tutor -tapaamisissa yksi keskeinen ja paljon puhutteleva teema kaikissa yksiköissä oli **pyhä- ja arkikulttuuri** ja niiden määrittely. Pyhäkulttuurina pidettiin esimerkiksi taidetta, teatteria ja kirjallisuutta. Arkikulttuuri nähtiin itse tuotetuksi ja se kulutetaan myös itse. Kulttuuri on tapa elää, se on koko ajan läsnä. Se on tekijänsä näköistä ja siihen liittyy luovuutta. **Arjen kulttuuri ja kulttuurinen toiminta** nähtiin tärkeäksi yksittäisen ihmisen ja yhteisön hyvinvoinnin näkökulmasta.

Em. perusteella hankeideoiden eteenpäin vieminen ja yhteistoiminnallisen kehittämistyön käynnistäminen lähtivät hyvin liikkeelle. Halua ja innostusta kehittää työ- ja asuinyhteisöjen arjen hyvinvointia näytti löytyvän sekä henkilökunnalta että asukkailta.

4.1 Kulttuuritoimikunta-malli

Kulttuuritoimikunta-malli, jossa palveluyksiköiden nimeämät asukasedustajat sekä työntekijäedustajat (kulttuurimentorit) suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat yhdessä oman palveluyksikkönsä vuosittaista kulttuurista toimintaa ja -tarjontaa yhteistoiminnallisesti sekä pitkäjänteisesti, ovat tärkeässä roolissa. Kulttuuritarjonta tulisi mieltää tässä toimintamallissa laajassa merkityksessä. Kaikenlainen kulttuurinen toiminta, jota on myös itse tuotettu arjen kulttuuri, – esimerkiksi näyttelyt, juhlat, harrasteryhmätoiminnot, vierailut – ovat kulttuuria.

Kulttuuritoimikunta-mallissa keskeiseksi tekijöiksi nousevat:

- 1) kulttuurinen toiminta elämänsisältöjen vahvistajana arkipäivässä,
- 2) toimintakyvyn ylläpitäminen,
- 3) asiakkaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä
- 4) palveluyksikön ja ulkopuolisen yhteiskunnan kulttuuritoiminnan välisen yhteyden ylläpitäminen.

Kulttuurimentoreina toimivien työntekijöiden roolina on ohjata luovalla sekä dialogisella tavalla palveluyksikkönsä kulttuurista toimintaa ja he vastaavat myös yhteisöstä nousseiden toiveiden ja ehdotusten välittämisestä koko yhteisölle ja esimiehille. Kulttuurimentorit ylläpitävät myös yhteyksiä paikallisiin kulttuuripalvelujen tuottajiin ja -järjestelmiin sekä toimivat oppilaitosyhteistyössä opiskelijoiden harjoitteluihin, projekti- ja opinnäytetyö opintoihin liittyvien erilaisten toiminnallisten, osallistavien ja yhteisöllisten toteutusten suunnittelussa, niiden toteutuksessa ja arvioinnissa.

Kulttuurimentoreilla tulisi olla hyvät kulttuuritoimikuntien organisointi ja prosessienhallinta ja -arviointi taidot. Lisäksi heillä tulisi olla ryhmätoiminnan ja luovien menetelmien sekä asiakkaiden aktivoimisen ja osallistamisen taitoja. Näitä em. valmiuksia onkin hankkeen puitteissa pyritty lisäämään ja vahvistamaan HAMK:n Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen tuottamalla palveluyksikkökohtaisella ohjauksella, tutor-toiminnalla sekä täydennyskoulutuksella muun muassa ohjaustoiminnan koulutusohjelman Luovat menetelmät ohjauksessa -opintojen joihinkin työpajoihin sekä luennoille osallistumismahdollisuus (liite 1).

4.2. Seminaarit kehittämisfoorumeina

Hankkeen puitteissa järjestettiin kaksi yhteistyö- ja verkostoseminaaria, joista ensimmäinen oli hankkeen alkuvaiheessa ja toinen hankkeen loppupuolella.

4.2.1. Aloitusseminaari LUOVAX – kulttuuritoimintaa hyvinvointialalla

Ensimmäinen seminaari LUOVAX – kulttuuritoimintaa hyvinvointialalla (liite 2) pidettiin joulukuussa 2009 HAMK:n ammatillisen opettajakorkeakoulun tiloissa. Aloitusseminaari oli ns. kutsuseminaari, johon hankkeessa mukana olevien palveluyksiköiden kulttuuritoimikuntien työntekijä ja asiakasedustajien lisäksi oli kutsuttu taide- ja kulttuurialan alan toimijoita muun muassa Hämeen taidetoimikunnasta. Seminaariin osallistui myös ammattikorkeakoulun opettajia ja opiskelijoita, jotka kiinnittyivät myöhemmin hankkeen toiminnalliseen toteutukseen. Yhteensä seminaarissa oli 26 osallistujaa.

Seminaaripäivän johdantoluennon piti yliopettaja Helena Leppänen HAMK:n ohjaustoiminnan koulutusohjelmasta teemana ”Kehon ja mielen hyvä” hyvinvoinnin perusteista Emmanuel Levinasin filosofiaa mukaillen. Seminaarin työpajatyypillisessä työkentelyssä tuotettiin yhteistoiminnallisesti konkreettista suunnitelmaa siitä, mitä jatkossa kussakin palveluyksikössä ja hankeverkoston kokonaisuudessa kuluvan talven aika tullaan tekemään. Muun muassa Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Luotsin kanssa tehtävä yhteistyö oli hankkeen kannalta merkittävää ja se loi mahdollisuuksia laajempien kokonaisuuksien toteuttamiseen kuten kulttuuriviikot ”Kulttuurin valoa kevään auringon alla” maaliskuussa 2010 (liite 3).

Joulukuun aloitusseminaarissa sovittujen linjausten ja suunnitelmien mukaan palveluyksiköissä jatkettiin tämän jälkeen kulttuuritoimikuntien omana toimintana yhteistoiminnallista suunnittelua sekä muun muassa valmistautumista kevään 2010 kulttuuriviikkoihin. Suunnittelussa olivat mukana HAMK:n Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksesta projektipäällikön (tutor-ohjaus) lisäksi artemoni ja sosionomi (AMK) opiskelijat, joiden työpanos palveluyksiköissä oli merkittävä. Opiskelijat tekivät muun muassa vanhustyön palveluyksiköissä asukkaiden odotusten ja toiveiden kartoitusta arjen kulttuurisen toiminnan osalta osallistavin ja yhteisöllisin menetelmin (tästä tarkemmin raportin luvussa 4.3.2). Myös hankkeen suunnittelutyöryhmä kokoontui tiivistä organisoiden ja valmistellen kevään kulttuuriviikkoja: Kulttuuriviikkojen kulttuuritapahtumien sarjan, teemoina olivat: hyvinvointi, esittävä taide ja työpajat. Kulttuuriviikot huipentuivat kulttuurigaalaan Hämeenlinnan Raatihuonella, jonka ohjelma liitteenä (liite 4).

Kulttuuriviikkojen tapahtuma- ja työpajat toteutettiin pääasiassa Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Viisarin tiloissa. Tapahtuma- ja työpajat olivat tarkoitettu myös hankeverkoston vanhustyön palveluyksiköiden asukkaille, mutta osallistuminen niihin oli vähäistä. Siksi palvelutaloissa ja vanhustentalolla järjestettiin myös omia tapahtumia muun muassa taidenäyttely, jonka avajaisista oli myös paikallisessa Hämeen Sanomissa artikkeli (liite 5). Lisäksi HAMK:n opiskelijat järjestivät erilaisia tapahtumia ja toimintakertoja vanhustyön palveluyksiköissä.

Kulttuuriviikkojen tapahtuma- ja työpajat valokuvattiin ja niistä koottiin näyttely Hämeenlinnan kirjastotalolle, jossa työt olivat kesän alussa esillä kuukauden ajan. Myös kaikkea muuta kulttuuriviikoilla tuotettua materiaalia oli näyttelyssä esillä: savi- ja painotyöt, runot ym. Kulttuuriviikkojen kokonaisuudesta Työtoiminta Viisari tuottaa myös kuvakirjan.

4.2.2. Päätösseminaari LUOVAX – kulttuuritoimintaa hyvinvointialalla arviointia

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke ja sen toteutuksen arviointiseminaari (liite 6) pidettiin toukokuussa 2010. Seminaariin kutsuttiin edustajia myös työryhmästä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimenpideohjelman jalkauttamista Hämeenlinnassa. Tämä työryhmä oli koottu Hämeenlinnan seudun Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO) koordinoiman Hyvinvointialan toimialaryhmän helmikuun 2010 tapaamisessa. Kokoonkutsujana toimii HAMK:n Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskus.

Toukokuun arviointiseminaarissa osallistujia oli kaikkiaan 21 henkilöä. Hankkeessa mukana olleet toimijat tekivät koostetta hankkeen elämänkaaren eri vaiheista ns. lähtötila- nykytila- tavoitetila- analyysi työskentelymenetelmällä, joka on sovellus Kehittävän työn tutkimuksen mallista (Engeström 2004). Päätösseminaarissa tuotetusta arvioinnista tarkemmin Yhteenveto ja loppupäätelmät luvussa.

Tutkivan arvioinnin lisäksi seminaari tarjosi mahdollisuuden pohtia laajemman taide-, kulttuuri ja hyvinvointialan toimijaverkoston kanssa Taiteen ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimenpideohjelmaksi 2010–2014 seudullisen yhteistyön mahdollisuuksia jatkossa.

4.3 Asiakslähtöisiä, osallistavia ja yhteisöllisiä kulttuurisia toimintakäytäntöjä

Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen artenomi ja sosionomi (AMK) opiskelijoiden panos hanketyössä oli merkittävä muun muassa kehittämistoiminnan suunnittelun ja toteutuksen aineistojen tuottajana, mutta myös sosiokulttuurisina innostajina ja aktiivisina toimijoina palveluyksiköissä käytännön arjen kulttuurisen toiminnan toteutuksissa.

4.3.1. Sosiokulttuurinen innostaminen

Ikäihmisten sosiokulttuurisen innostamisen perustavoite on Kurjen (2007) mukaan se, että yksilöt ja yhteisöt kykenisivät ottamaan mahdollisuuksiensa mukaan pääosan toimijoina omassa elämässään ja kehityksessään. Kulttuurimentorointi hankkeen peruslähtökohtana olikin asiakkaiden osallisuuden lisääminen, luoda vuorovaikutusta mahdollistavia tilanteita yksilöiden ja ryhmien välille ja saada aikaan yhteisöllisempää toimintaa.

Innostamisen kokonaisuus muodostuu Kurjen (2007) mukaan aina kolmesta elementistä: pedagogisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta. Sosiokulttuurisen innostamisen metodologinen lähtökohta on ihmisten oma osallistuminen toimintaan, sen suunnittelusta arviointiin. Innostamisen tiedonintressi on teoreettis-praktinen ja sen lopullisena tavoitteena on ihmisten vapautuminen mahdollisimman täyteen osallisuuteen ja autonomiaan (Kurki 2007).

Toiminnan tulisi Kurjen mukaan (2007) olla dialogista, persoonallista ja yhteisöllistä. Tärkeää on kunnioittaa jokaisen osallistujan kulttuurista autonomiaa ja hyväksyä kulttuurinen moniarvoisuus. Tämä nousikin tärkeäksi näkökulmaksi palveluasumisyksiköissä yhteisöllistä ja osallistavampaa kulttuurista toimintaa entistä asiakaslähtöisemmäksi suunniteltaessa.

Kurjen (2007) mukaan innostaminen luo ja vahvistaa sekä itsenäisten sosiaalisten ryhmien että toimivien ryhmäprosessien syntymistä. Innostaminen koostuu sellaisista sosiaalisista käytännöistä, jotka saavat aikaan aloitteellisuutta, osallistumista sekä toiminnan ja sen merkityksen pohdinnan vuorovaikutusta. Innostaminen perustuu aina suunniteltuun ja päämäärätietoiseen toimintaan.

Toiminnan lähtökohtana tulisi olla ihmisen arkipäivän kulttuuri, toimiminen tässä ja nyt. Sosiokulttuurisen innostamisen tärkeimpiä tavoitteita onkin aidon yhteisön rakentumisen onnistuminen (Kurki 2007).

Arjen kulttuuri ja kulttuurinen toiminta oman yhteisön arjessa nousivatkin hankkeen käynnistämävaiheessa tehdyissä alkukartoituksissa keskeisiksi pohdintojen ja määrittelyn aiheeksi, josta tarkemmin seuraavassa luvussa.

Innostamista ei Kurjen (2007) mukaan ole mahdollista ”mallittaa” ja siirtää sellaiseen projektista toiseen, sillä jokainen yhteisö on ainutlaatuinen ja tarvitsee omat toiminnan sovelluksensa, johon hankkeen puitteissa pyrittiinkin. Palveluyksiköissä arjen rikastuttaminen koettiin yhteiseksi asiaksi ja sitä tehtiin yhdessä suunnitellen, toteuttaen ja myös yhteistoiminnallisesti arvioiden. Osallistuminen oli kuitenkin vapaaehtoisuuteen perustuvaa.

Sosiokulttuurinen innostaminen Kurjen (2007) mukaan helpottaa ihmisten välisiä suhteita ja tukee yhteistoiminnallisten asenteiden syntymistä sekä herättelee ihmisissä kaipausta toimia yhdessä. Innostamalla voidaan motivoida ryhmää, tukea luottamusta ja toivoa. Selkeyttää tavoitteita, koordinoita toimintoja ja antaa ihmisille välineitä, mutta ei ratkaisuja.

4.3.2. Kulttuurista toimintaa arkeen – asiakkaiden odotuksia ja toiveita

Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen ohjaustoiminnan arjenomioskelaaja (Lipponen 2010) teki hankkeelle alkukartoituksen kulttuuritoiminnan muodoista **Hämeenlinnan Vanhusten asuntosäätiön Saariskodissa**, joka on tuetun palveluasumisen yksikkö sekä **Timonkujan vanhustentalolla** osana pääaineprojektiohjelmaa. Alkukartoituksen tavoitteena oli selvittää asukkaiden toiveita kulttuuritoiminnan suhteen. Alkukartoitus toteutettiin ryhmäkeskustelutilaisuuksina, jotka toimivat osaltaan kulttuurisia toimintamuotoja esittelevinä ja osallisuuteen innostavina tilaisuuksina. Kutsu tilaisuuksiin toimitettiin etukäteen kaikille asukkaille. Tilaisuuksia oli kaikkiaan kolme kummassakin yksikössä ja muutamalla kerralla mukana oli myös työntekijöistä nimetyt kulttuurimentorit.

Yhteisöllisesti ja osallistavasti toteutetut alkukartoitustilaisuudet muodostuivat väyläksi omien ajatusten esilletuomiseen, yhteistoiminnalliseen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Yhdessä yhteisön asukkaiden kanssa suunniteltu ja toteutettu kulttuuri- ja taidetoiminnasta tulee asukkaitensa näköistä, heidän maailmasta käsin suunniteltua.

Palveluyksiköissä toteutetut alkukartoitukset osoittivat kuitenkin, että hankkeen tavoitteena oleva aktiivisen osallisuuden lisääminen tarvitsee alkuun pääsemiseksi vahvaa ulkopuolista innostamista ja motivoimista. Alkukartoituksen tekijä (Lipponen 2010) uskoo kuitenkin, että kokemus omista vaikuttamisen mahdollisuuksista innostaa osallistumaan yhteisiin tilaisuuksiin jatkossakin.

Tuloksena tuetun asumisen palvelutalossa sekä vanhustentalossa toteutetun kartoituksen perusteella voidaan todeta, että kummassakin yksikössä kaivataan lisää yhteisöllisiä ja osallistavia taiteen ja kulttuurinmuotoja. Asukkaat olivat halukkaita jatkossakin osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, mutta kummassakin paikassa he toivat esiin, etteivät halua itse sitoutua varsinaiseen toiminnan järjestämiseen.

Em. lisäksi Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tukkimuskeskuksen sosiaalialan koulutusohjelman sosionomi (AMK) opiskelijat (Viitanen, S.&Hakala, O.& Arnkil, T.& Rantanen, M. 2010) tekivät alkukartoituksen tehostetun palveluasumisen yksikössä **Virpolassa**, joka sijoittuu hoidon porrastuksessa kodin ja laitoshoidon väliin. Tehostetussa palveluasumisessa korostuu vanhusten elämänlaadun merkitys ja elämän merkityksellisyyden kokemisen vahvistaminen sekä kokonaisvaltainen hyvinvointi terveyden heikentyessä.

Alkukartoitus tehtiin osana sosionomi (AMK) opintojen Moniammatillinen vanhustyö opintojaksoa. Alkukartoitus toteutettiin siten, että opiskelijat järjestivät palveluyksikössä Learning Cafe-tyyppisen teemoitetun kahvitilaisuuden pohtien ja yhdessä määrittäen:

- mitä on kulttuuri?
- miten kulttuuri näkyy tämän hetkessä arjessa?
- mitä ennen harrastitte kulttuurin merkeissä?
- millaista vaihtelua kaipaisitte arkeenne nyt?
- miten kulttuuria ja kulttuuriharrastusta voisi edistää?
- olisitteko itse valmis osallistumaan?

Alkukartoitustapahtumien, joita oli kaikkiaan kolme, suunnitteluun ja niiden toteutukseen opiskelijat saivat ohjausta ja tukea palveluyksikön kulttuurimentoreiksi nimetyiltä työntekijöiltä. Myös muita henkilökunnan edustajia oli mukana näissä tapahtumissa ja heidän ajatuksiaan ja odotuksiaan kyseltiin ja kuultiin. Asukkaita informoitiin henkilökohtaisesti etukäteen ja myös heidän osallistumismahdollisuutensa tapahtumaan hoidettiin esim. asunnosta yhteiseen tilaan saattaminen.

Palveluyksikön asukkaiden mielestä kulttuuri koettiin osittain vaikeaksi selittää, mutta hienovaraisella ohjauksella ja apukysymyksillä päästiin opiskelijoiden mukaan jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen. Kulttuurina pidettiin taiteita, sivistystä, tapahtumia, mutta toisaalta myös television katselu ja oman radion kuuntelu on kulttuuria. Kulttuuri on myös sitä, että ihminen osallistuu johonkin, vaikkapa runoiltaan, kahvihetkiin tai kokoontuminen yhteisen aiheen ympärille. Kaikkein mieluisin arjen ilo olisi keskustelu. Läheisten vierailut nousivat myös arjen kulttuurin tiimoilta esiin.

Myös teatterikäynnit olisivat mieluisia kuten esimerkiksi kesäteatteri. Mukava olisi, jos joku voisi tulla myös heille esiintymään. Osallistuminen voisi palveluyksikön asukkaiden mukaan olla vain katsomista ei niinkään tekemistä.

Asukkaat näyttivät opiskelijoiden mukaan ymmärtävän kulttuurin merkityksen ja sen mitä hankkeella ajetaan takaa, mutta ”kulttuurivastaavaksi” henkilöksi he eivät uskooneet kenenkään ryhtyvän tai haluavan. Moni asukkaista totesikin, että he ovat jo ”osansa hoitaneet” ja että mielellään viettävät rauhassa aikaa pikemmin kuin toimisivat itse aktiivisesti.

Kuultavissa oli kuitenkin opiskelijoiden mukaan, että pienillä ponnistuksilla voisi olla mahdollista, että joku välillä vetäisi esimerkiksi kirjapiirejä. Toimintaan pitäisi ensin kuitenkin jonkun aktivoida ja näin antaa innostuneisuuden herätä. Asukkaat kertoivat myös, että heillä on aikanaan ollut aktiivisempaa väkeä talossa. Myös henkilökunnan mielestä asukaskunnan ikääntyminen on ollut juuri se tekijä, joka on vaikuttanut osallistumisaktiivisuuteen. Aiemmin toiminta on ollut vireämpää.

Henkilökunnan mielestä kulttuurisen toiminnan ei tarvitsisi olla nytkään mitään erityistä. ”Kaikki käsiparit ovat tervetulleita”, jolloin kaikenlaisen toiminnan järjestäminen luonnollisesti helpottuu. Yksittäisen toiminnan sijaan, toiminnan pitäisi olla säännöllisempää ja pitkäjänteisemmin vanhusten arjessa tapahtuvaa. Tämä on henkilökunnan mukaan tärkeää muun muassa siksi, että asukkaiden kiinnostuksen herääminen saattaa kestää muutaman toimintakerran ja jos ne ovat vain yksittäisiä kertoja, asukkaat eivät pääse niihin oikein mukaan.

Henkilökunnalla on halu innostaa asukkaita, mutta työn kiireisyys ja resurssikysymykset rajoittavat toteuttamista.

Em. pohjalta voidaan tehdä opiskelijoiden mukaan ehkä johtopäätös, että kulttuuria kaivataan palvelutalon toimintoihin lisää. Arjen kulttuurin ei tarvitse olla suurimuotoista, aivan pienet asiat tuottavat vaihtelua ja iloa arkeen.

Osallistavasti toteutettujen alkukartoitusten lisäksi HAMK:n sosiaali-alan opiskelijat järjestivät osana Monikulttuurisen vanhustyön opintojaksoa kevään 2010 aikana **toiminnallisia, asiakaslähtöisiä tuokioita vanhustyön yksiköissä kulttuurisuuden, virkistykseen ja yhteisöllisen osallistumisen merkeissä**. Teoreettisena viitekehystenä heillä oli sosiokulttuurinen innostaminen. Toimintatuokioiden teemoina olivat muun muassa aisteja aktivoiva toiminta, käsityöt taiteena, sukupolvien kohtaaminen. Teemat oli valittu ja toimintatuokioiden suunniteltu hyödyntäen alkukartoitusten tuottamaa tietoa sekä kuullen asukkaiden sen hetkisiä toiveita ja odotuksia. Myös kulttuurimentoreiden kanssa tehty yhteistyö oli tässä tärkeää.

Kesällä 2010 kaksi sosionomi (AMK) opiskelijaa tekivät **harjoittelujakson** kahteen vanhustyön yksikköön, joista toinen on em. tuetun ja toinen tehostetun palveluyksikkö. Heidän on tavoitteenaan olla mukana rikastuttamassa vanhustentalon arkea erilaisilla tapahtumilla ja toiminnoilla hyödyntäen muun muassa kaupungin monipuolista kulttuuritarjontaa.

Lisäksi opiskelijat kokosivat aineistoa osallistavan havainnoinnin menetelmällä, tutustuen palveluyksikköiden sosiokulttuuriseen arkeen hyvinvoinnin, asiakaslähtöisyyden, yhteisöllisyyden ja osallisuuden näkökulmasta. Viitekehystenä myös heillä oli sosiokulttuurinen innostaminen, joka parhaimmillaan jo sinällään on toimintatutkimusta; se tähtää muutokseen ja lähtee niistä asioista, joita tutkimukseen osallistuvat itse elämässään kokevat ja tuntevat.

Opiskelijoiden tuottamasta arviointiaineistosta asumispalveluyksiköissä tehdään **opinnäytetyö**, johon liittyen tutkimuksen tekijät haastattelevat myös vanhusten palveluyksikköiden kulttuurimentoreita ja Hämeenlinnan Vanhusten Asuntosäätiön toiminnanjohtajaa. Opiskelijoiden käytössä on myös kaikki hankkeen muut aineistot, joita on

jatkuvan arvioinnin periaatteella tuotettu hankkeeseen osallistuneiden eri tahojen toimesta.

Opiskelijoiden tarkoitus on myös tuottaa osana opinnäytetyötään palveluyksiköiden käyttöön arjen kulttuurisen toiminnan toteutuksen arviointilomakkeistoa. Opinnäytetyö valmistuu kevään 2011 aikana.

5. Yhteenveto ja loppupäätelmät

Opetusministeriön kulttuuripoliittinen strategia 2020 linjaa ministeriön roolia ja tehtäviä tulevaisuuden kulttuuripoliitikassa. Kuntaliitto on ottanut kantaa tähän strategiaan ja esittänyt muun muassa kysymyksen, millä tavalla kulttuurista tulisi luonteva osa aikuisväestön arkea ja millä tavalla kulttuuripalveluissa osataan kohdata esimerkiksi vanhemman ikäpolven kulttuuritarpeita? Myös kulttuuripalveluiden saumatonta linkittämistä Kuntaliiton kannanotton mukaan pitäisi vahvistaa esim. opetus-, sosiaali- ja terveyspalveluihin (Kuntaliitto 2008).

Ministeriön strategia -asiakirjassa ei riittävästi Kuntaliiton (2008) mukaan tuoda esille ruohonjuuritasoisen työn merkitystä juuri palveluiden saatavuuden ja osallisuuden kannalta. Kulttuuripalveluiden tulisi olla luonnollinen osa hyvinvointipalveluja ja kulttuurin käyttö ennaltaehkäisevässä työssä tulisi olla itsestäänselvyys. Kulttuurin hyvinvointi-ulottuvuus vaatii monipuolista yhteistoimintaa eri sektoreiden välillä.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelmassa 2006 – 2010 on myös yhdeksi erityistavoitteeksi kirjattu kieli- ja kulttuurivähemmistöjen sekä vammaisvähemmistöjen oikeuksien vahvistaminen.

Taiteesta ja Kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 – 2014, (Opetusministeriön julkaisu 2010:1) on esitetty Visio – manifesti vuoteen 2015, jossa toimintaohjelman tavoitteeksi on kirjattu terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kulttuurisin keinoin sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla.

Yhteisön/ yhteiskunnan tasolla visio on (Opetusministeriön julkaisu 2010:1, 11):

Kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasolla.

- kulttuurilla on paikkansa osana kansallista, maakunnallista ja kunnallista hyvinvointipoliittikkaa,
- kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia on edistetty saumattomassa yhteistyössä kolmannen sektorin ja yksityisten toimijoiden sekä elinkeinoelämän kanssa osana hyvinvointivastuuta,
- kulttuuriin liittyvää yhteistä opetusta on lisätty kulttuuri- ja opetusalan sekä sosiaali- ja terveysalan ammatteihin johtavassa koulutuksessa,
- alan tutkimustoiminta on aktiivista ja pitkäjänteistä,
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kulttuurin ja taiteen keinoin on käytävissä riittävästi resursseja

Yksilötasolla tasolla visio on (Opetusministeriön julkaisuja 2010:1., 10):

Jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan

- riippumatta asuinpaikasta, elin- tai työympäristöstä,
- halunsa, toimintakykynsä ja luovien voimavarojensa mukaisesti,
- koko elämänsä aikana, myös vaihtuvissa elämäntilanteissa ja yhteisöissä

Hämeen ammattikorkeakoulun Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke vuosina 2009 – 2010 tavoitteena on ollut em. yksilötason vision mukaisesti kehittää yhteistyössä sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuuritoimijoiden kanssa toimintarakenne, jonka avulla palveluyksiköissä tapahtuva arjen rikastuttaminen on entistä asiakasnäkökulmaisempaa, yhteisöllisempää ja osallisuutta lisäävää. Tavoitteena on tuottaa arjen kulttuurisen toiminnan myötä hyvinvoinnin sekä elämän merkityksellisyiden kokemuksia yksilö- ja yhteisötasolla. Hankkeessa saavutettujen tulosten perusteella kulttuuritoimikuntatyypinen mentorointi -malli on osoittanut toimivaksi malliksi tavoitteellisen ja pitkäjänteisen palveluyksiköissä tapahtuvan arjen rikastuttamisen ja monimuotoistamisen rakenteeksi.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeen puitteissa kootun arvioinnin perusteella arjen kulttuurisella toiminnalla voidaan lisätä hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä toimintakykyä arjessa. Palveluyksiköissä on lähdetty tuottamaan entistä enemmän asiakkaiden ja asuinyhteisön näkökulmasta osallistavaa kulttuurista toimintaa, jolla on ollut myönteistä merkitystä myös työntekijöiden omaan ammatilliseen työhön ja jaksamiseen työyhteisönä.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi -hankkeen käynnistämisen lähtökohdat Hämeenlinnan seudulla olivat lähtökohtaisesti hyvät, koska tämäntyyppinen suunnitelma oli ollut jo pitkään ”muhimassa” ja myös luontevia yhteistyön muotoja sekä käytäntöjä oli jo vuosien varrella rakennettu sosiaali- ja terveysalan sekä taide- ja kulttuurielämän toimijoiden kanssa. Esimerkkinä voisi mainita muun muassa HAMK:n Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen ohjaustoiminnan koulutusohjelman kulttuurialan koulutuksen oppimis- ja palveluympäristö Kulttuuriverstas (Ohjelma-, Tuote- ja Mediapaja), joka palvelee osaamisen ja työelämän monipuolista kehittämistoimintaa kuten esimerkiksi erilaiset työelämäprojektit. Myös CuRec, kulttuurisen virkistystoiminnan verkkolehti (Cultural Recreation Bulletin), joka on ohjaustoiminnan opiskelijoiden toimittama kulttuurisen virkistystoiminnan ja ohjaustoiminnan verkkolehti.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeen myötä HAMK:lle koulutusorganisaationa syntyi uusia aitoja oppimis- ja kehittämissympäristöjä (living lab). Työelämälle hanke puolestaan tuotti heidän omaan arjen toimintansa rikastuttamiseen uusia yhteistyökumppaneita ja verkostoa, jonka kanssa vaihtaa kokemuksia sekä ideoida uutta. Jatkossa onkin tärkeä ylläpitää ja vahvistaa edelleen verkostollista monialaista yhteistyötä.

Myös kulttuuritoimikuntien ja -mentoreiden roolia palveluyksiköissä tulee edelleen vahvistaa muun muassa tutor-toiminnalla, yhteisten foorumien ns. kulttuuriareenoiden säännöllisillä tapaamisilla sekä täydennyskoulutusmahdollisuuksien tarjonnalla. Opiskelijoiden rooli on myös tärkeä palveluyksiköiden yhteisöllisen ja osallistavan toiminnan käytännön toteutuksissa, koska kuten henkilökunta totesi ”kaikki käsiparit ovat tervetulleita”, he tuovat lisäresurssia. Opiskelijoiden rooli sosiokulttuurisina innostaji-

na sekä erilaisten arjen kulttuuristen tapahtumien alkuun saattamisprosesseissa yhteisöjen toimijoiden kanssa on merkittävää. Opiskelijat toimivat myös tiedon välittäjinä ja tuottajana, mikä on oleellista pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen kehittämistoiminnan kannalta.

Tutkimuksen ja kehittämisen näkökulmasta (innovaatiot) opiskelijoille tulisi järjestää mahdollisuus tehdä pidempiä työelämäläheisiä prosesseja kuten esimerkiksi harjoittelujakso ja sen lisäksi ehkä projektiopinnot tai opinnäytetyö samaan palveluysikköön tai palveluverkoston.

Kehittämistoiminnan kokonaisuuden kannalta tärkeää olisi myös monialaiset, sektorirajat ylittävät yhteistyömallit ja rakenteet, jolloin voitaisiin kehittää indikaattoreita kulttuuritoiminnan vaikuttavuuden arviointiin esimerkiksi ”luovasti” muokaten ja hyödyntäen sosiaali- ja terveysalan mittareita.

On tärkeä kehittää kulttuurista ja luovaa toimintaa edelleen yhteistyötä syventäen: ”YHDESSÄ KEHITETÄÄN JATKOSSAKIN” oli päätösseminaarin keskeinen motto. Tavoitteena oli palveluysiköissä hankkeen puitteissa tuotettujen toiveiden ja ideoiden arjen konkreettiselle tasolla saattaminen hyödyntäen eri osapuolten osaamista niin yhteisökuin myös verkostotasollakin. Tämä edellyttää muun muassa tiedonkulun sujuvuuden edelleen kehittämistä, pitkäjänteistä yhteistoiminnallista suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Tärkeä on luoda myös uusia yhteisöllisiä, osallistavia, lähellä arkea olevia käytänteitä vanhus- ja vammaistyöhön.

Hankkeen myötä on pyritty vahvistamaan vanhus- ja vammaistyön ammatillista profiilia sekä lisäämään alan työn houkuttelevuutta ja myönteistä julkisuutta; esimerkkinä lehtiartikkelit ja kulttuuriviikkojen huipentumana Kulttuurigaala Hämeenlinnan raati-huoneella, kaupungin ”parhaalla paikalla”. Juhlapuhujana tilaisuudessa oli muun muassa seutukuntaa edustava kansanedustaja.

Keskeistä Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeessa oli se, että asiakkaat eri palveluysiköissä olivat aidosti keskiössä toiminnan suunnittelijoina, toteuttajina ja arvioijina. Ehkä tätä kuvaakin hyvin hankkeen päätösseminaarissa esitetty toteamus – ”Luovax – arkeen jatkossakin säännöllisesti ja pitkäjänteisesti”. On koettu, että ”luovuus on ollut sallittua” ja että ”töitä on tehty hiki otsassa ja kädet savessa”, mutta myös ”naurettu on ainakin tarpeeksi”.

Hankkeen konkreettisia tuotoksia olivat:

- palveluysiköissä käynnistynyt kulttuuritoimikuntatoiminta ja kulttuurimentorointi sekä tähän liittyvä tutorointi -malli
- asiakaslähtöisempi, pitkäjänteinen, suunnitelmallinen ja arvioiva arjen kulttuurisen toiminnan tuottaminen hyvinvoinnin näkökulmasta
- palveluysiköiden arjen sosiokulttuurinen rikastuttaminen yhteisöllisellä ja osallistavalla tavalla
- yhteiset kulttuuriareenat ja verkottuminen ylisektorisesti
- teemalliset kulttuuriviikot sekä kirjastotalon näyttely ja kuvakirja, jonka Luotisaatiö tuottaa
- Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen tuottamat opiskelijaraportit sekä hankkeen loppuraportti, joka julkaistaan HAMK:n julkaisusarjassa

Hankkeelle on saatu jatkorahoitusta vuosille 2010–2011 **Kulttuurimentorointimallin edistäminen Kanta-Hämeessä -hanke** kulttuuritoimikuntamallin tavoitteelliseen kehittämiseen asiakaslähtöisyyttä ja yhteisöllisyyttä lisäävänä toimintamallina, koska mallinnus on osoittautunut toimivaksi, toisaalta myös haasteelliseksi. Yhteistoiminnallista kehittämistyötä on tärkeä jatkaa, koska vanhus- ja vammaistyön ammattilaisilta löytyy innostusta, sitoutumista, luovuutta ja halua kehittää omaa työtään laaja-alaisempaan suuntaan. Kehittämistyön merkitys on erittäin tärkeä asiakkaiden näkökulmasta.

Kulttuuritoimikuntatoiminnan mallia on tarkoitus levittää ja juurruttaa vanhustyön puolelle useampiin seudullisiin palveluyksiköihin ja mukaan pyritään saamaan myös mielenterveyskuntoutujien asumispalveluyksiköitä sekä vammaisten päivätoimintayksikkö. Yhteistyön laajentaminen ja syventäminen seudullisten sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuuritoimijoiden kanssa on tärkeä ja ajankohtainen tavoite varsinkin nyt, kun Suur-Hämeenlinnassa yksityisten, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyöverkostot ja yhteistyökäytännöt ovat hakemassa muotoaan.

Lähteet

- Bardy, M. & Haapalainen, R. & Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Kiasman julkaisuja 106, 2007 Like
- Engeström, Y. (2004) Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Painatuskeskus. Helsinki
- Hyypä, M.T. & Liikanen, H-L. (2005) Kulttuuri ja terveys. Edita
- Liikanen, H-L. (2003) Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisen hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Otavan Kirjapaino
- Kuntaliiton lausunto opetusministeriölle 4.12.2008, 3000/20080
- Kurki, L. (2007) Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Oy FINN LECTURA Ab
- Lipponen, A. (2010) Alkukartoitus kulttuuritoiminnan muodoista: Timonkuja ja Saariskoti. Pääaineprojektin opintotojen loppuraportti. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Hämeen ammatti- ja korkeakoulu
- Opetusministeriön kulttuuripoliittinen strategia 2020
- Saarenheimo, M. (2003) Merkityksellinen elämä. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa, PS-kustannus,
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelma 2006 – 2010, Opetusministeriö

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 – 2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1

Viitanen, S.&Hakala,O.&Arnkil,T.&Rantanen,M. 2010 Vanhustyön projektikartoitus. Sosiaalialan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu

Muut aineistot:

Opiskelijaraportit, kokousmuistiot, tutor –ohjausten ja seminaaripäivien tuotokset ym.

Liite 1. Luovat menetelmät ohjauksessa, ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Liite 1

Helena Leppänen
Ohjaustoiminta

8.10.2009

LUOVAT MENETELMÄT OHJAUKSESSA -ERIKOISTUMISOPINNOT 2009 - 2010

Opintojaksot, jotka mahdollisia ulkopuolisille (5 - 6 henkilölle)

SANALLINEN ILMAISU, Saija Honkala: 23.10. (10 - 12), 21.11. (8.30 - 15.45), 12.12. (8.30 - 11.45)

KEHON KIELI JA LUOVA ILMAISU, Riittamaija Kuusela-Rantanen: 13. - 14.11. (pe 13 - 19.15, la 8.30 - 15.45)

PELIT JA LEIKIT, Helka Yletyinen: 22.1. (14 - 18.30), 24.4. (8.30 - 16.30)

KÄSITYÖ LUOVANA TOIMINTANA, Leena Ruoppa ja Helena Leppänen 23.1. (8.30 - 15.45), 12.3. (14 - 19.15), 13.3. (8.30 - 11.45) ja 23.4. (14 - 19.15)

Liite 2. Seminaarin 2.12.2009 ohjelma

LUOVAX-SEMINAARI - kulttuuritoimintaa hyvinvointialalla

HAMK/ Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Korkeakoulunkatu 4, 13100 Hämeenlinna
Tapiola-rakennus, Arena I

2.12.2009 kello 8.30 – 11.30

PÄIVÄN OHJELMA

Klo 8.30 – 9.00
KUULOSTELLEN päivän teemaan!

Klo 9.00 – 9.30
KEHON JA MIELEN HYVÄ? - ”Hyvinvoinnin perusteista Emmanuel Levinasin filosofiaa mukailien.”
Helena Leppänen, yliopettaja. HAMK Hyvinvoinnin KT -keskus, ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Klo 9.30 – 10.00
HAPPIHYPPELY ILMARILAAN
(Seppo Ilmarinen, taivaan ja ilman jumala, loi revontulet, aamu- ja iltaruskon...) JA KAHVITTELU!

Klo 10.00 – 11.00
KULTTUURIN VALOSSA - työskentelyä pienryhmissä

Klo 11.00 – 11.30
KULTTUURIN VALOA KEVÄÄN AURINGON ALLA
- jatkotyöskentely -suunnitelmat: kohti maaliskuun kulttuuri-
viikkoja. - mitä yksittäin ja yhdessä!

TERVETULOA!

Lisätietoja
Pirkko Rimmi puh. (040) 830 7443
sähköposti pirkko.rimmi@hamk.fi

Ilmoittautuminen Leena Aaltoselle
25.11. 2009 mennessä:
puh. (03) 646 3609 tai sähköpostilla
leena.aaltonen@hamk.fi

**ILMOITTAUDU
25.11.2009
MENNESSÄ:**

Leena Aaltonen
puh. (03) 646 3609 tai
leena.aaltonen@hamk.fi

Liite 3. Kulttuuriviikkojen ohjelma

Kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishanke

Osana valtakunnallista Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa Suomessa on käynnistetty eri hallinnonalojen yhteistyönä Kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishanke. Hankeessa on laadittu poikkihallinnollinen kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelma Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014. Toimintaohjelman kolme painopistealuetta ovat: 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuuriin keinoin.

Opetusministeriön myöntämällä valtionavustuksella Hämeenlinnassa on käynnistynyt kaksi hanketta, josta toinen on Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiön LUOVAX-HANKE, Taide- ja kulttuuripainotteista työtoimintaa Luotsi-säätiöön 1.8.2009 – 31.12.2010. Hankkeen tavoitteena on tukea Luotsi-säätiön asiakkaiden elämänhallintaa, toimintakykyä ja työhyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin sekä parantaa heidän normaaliuden ja yhteisöllisyyden kokemuksiaan. Lisäksi tavoitteena on kehittää toimintamalli, jossa luova työ, taide ja kulttuuri ovat keskeisellä sijalla kehitysvammaisille ja muille erityisryhmille suunnatuissa hyvinvointipalveluissa.

Toinen hanke on Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke 1.8.2009 – 31.12.2010. Hankkeen tavoitteena on edistää yhteisöllisyyttä ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia Suur-Hämeenlinnassa sosiaali- ja terveysalan erilaisissa palveluyksiköissä tuottaen osallistavalla ja asiakaslähtöisellä tavalla arjen luovia kulttuurisia toimintoja. Tavoitteena on luoda toimintarakente, jonka avulla kyetään tavoitteellisemmin edistämään asiakkaiden/ asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia kulttuurisiin keinoin palveluyksikön omassa arjen toiminnassa sekä rakentamaan kulttuurisia ympäristöjä. Lisäksi tavoitteena on hyödyntää Hämeenlinnan monipuolista kulttuuriverkostoa.

Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Luotsin ja Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen lisäksi hanketyössä mukana on Taidekeskus Kettuki, valtakunnallinen kehitysvammaisten taidekeskus, joka tukee kehitysvammaisia taiteilijoita ja taiteen harrastajia sekä tekee kehitysvammaisten taidetta tunnetuksi ja pyrkii kohoamaan sen arvostusta. Sekä Hämeenlinnan Vanhusten asuntosäätiö, jonka vanhusten-asuntoihin ja palvelutaloihin kaupunki järjestää asukkaiden tarvitseman avun ja kotihoidon.

**Kulttuurin valoa kevätaurinon
alla 8.3.–26.3.2010**

Kulttuurin teemaviikot

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

LUOTSI

Kettuki
Taidekeskus

Kulttuurin teemaviikot:

I) Hyvinvoinnin viikko 8.3.–12.3.

ma 8.3. Naisten päivä

klo 9.00 alkaen hiustenhoitoa, kosmetologiaa, käsienhoitoa, rentoutusta, pizzariaretki... (pieni kokoushuone ja kahvihuone)

Paula Lambert, tuote-esittelyä, klo 10-12

klo 14.00 taidenäyttelyn avajaiset vanhusten palvelutalo Virpola, Parolantie 30

muutama vierailija (3x2 henkilöä) Viisarilta mukaan ohjaajan kanssa

ti 9.3. Miesten päivä

klo 10.00 alkaen

Paavo Orre, Tavastian entinen opettaja, tulee kertomaan hiustenhoidosta, parranhoidosta ja -leikkaamisesta, alkaen klo 10

Kalastusseura Kuhaveljistä tulee kaksi henkilöä kertomaan, esittelemään toimintaa

pöytäjäätiekkoa, Heikki

ke 10.3. Ruokakulttuuria

Inka Myllymaa, flamenco -esitys

Vanajaveden Opiston rumpuryhmä Zembe soikoon, esiintyy klo 13

Afriikka-aiheisia rympuja esillä, Heikki Karppi ja Helena Leppänen, myös kankaita

pe 12.3. Liikunta- ja ulkoilupäivä klo 9–14

Panu Tavisalo / Markka Palvelut oy Ahveniston alue, Tavisalo organisoii päivän Jättipallohankifutis, lankkutandemhiihto, hiihtokelkka pyörätuolilaisille, viestileikit

lumikenkäilyä, rekiajelua, värikuulatarkkuusammuntaa, aurinkoa... (opiskelijoita mukana)

Ruokailu, makkaranpaistoa, salaattia, retkimuonaa...

II) Esittävän taiteen viikko 15.3.–19.3.

ma 15.3. Teatteri/tv –päivä, luovasti....

Riston päivän kahvit

Risto Autio avaa ja johdattelee teemapäivään klo 10–11.30.

Fanfaari Jouko Kuikka

Taidenäyttelyn avajaiset klo 13,

Viisari ruokala, käytävät Näyttelyssä maalauksia, kankaita...

aiheena Afrikka ja sirkus

ke 17.3. Tarinateatteri, ohjaustoiminnan ryhmä, Hanna, Reetta, Heikki klo 10–12

Aihe linkittyy työpajaviikkoon, toteutus ruokalassa (osallistujia myös vanhustentaloilta)

to 18.3. Sirkuspäivä

taikuri, sirkusta, posetiivari... ruokamusiikkia luovasti posetiivilla

Taikuri Martti Siren, klo 9

Klovni Semfatkin, klo 10.45

Posetiivari Teuvo Ylitalo, ruokamusiikkia

pe 19.3. Runopäivä, (Minna Canthin päivä)

taidenäyttelyyn liittyvää toteutus

"Maaritin puolella"

(osallistujia myös vanhustentaloilta)

III) Työpajaviikko 22.3. – 26.3.

ma 22.3. Luovaa toimintaa klo 8.30–14.30

Kikan Jeliseff ja ohjaustoiminnan opiskelija

ti 23.3. Luovaa toimintaa

Savitöitä 1/2 pv Heikki klo 9–11.30, aiheena Afrikka ja ruukut

luovaa maalausta, yhteismaalausta, Kikka Jeliseff, 2 x pienryhmä (7-10h)

musiikkiryhmä Päivätoiminnassa 3-4 henkilöä a amupäivä, Sari Laamanen

ke 24.3. Luovaa toimintaa

savitöitä 1/2 pv Heikki klo 9–11.30 aiheena Afrikka ja ruukut

luovaa maalausta, yhteismaalausta, Kikka Jeliseff, 2 x pienryhmä (7-10h)

musiikkiryhmä Päivätoiminnassa 3-4 henkilöä aamupäivä, Sari Laamanen

Teokset / tuotokset jäävät esille.

pe 26.3. Kulttuurigaala, Raatihuone, klo 13 – 15 juhlasali

Tanssiesitys Maria Tiilikkala

Tervetuloa Liisa Tiilikkala

Puhallinmusiikkia Wanajaweden Wasket

Juhlapuhe

Dimitri Baltzar, kansanlauluja

Susi-imbroad, Annukka Lipponen

Puhallinmusiikkia Wanajaweden Wasket

Kahvitarjoilu kakun kanssa,

taustalla puhallinmusiikkia

(osallistujia myös vanhustentaloilta)

Tapahdumat
valokuvataan, ja
niistä tehdään
"kuvakirja" sekä
kulttuuriviikojen
teoksista kootaan
näyttely
Kirjastotalolle
(Keidas)
17.5–11.6.10
välisenä aikana.

Liite 4. Kulttuurigaalan ohjelma

Kulttuurigaala
26.3.2010 klo 13 - 15
Raatihuone Hämeenlinna

Ohjelma

Tanssiesitys Maria Tiilikkala
Tervetuloivotus Liisa Tiilikkala
Puhallinmusiikkia Wanajaweden Wasket
Juhlapuhe
Laulua Dimitri Baltzar
Imbroteatteri Susi
Puhallinmusiikkia Wanajaweden Wasket
Kahvitarjoilu

Maalaus: Antti Korkeila

Tervetuloa!

Liite 5. Hämeen Sanomien artikkeli 21.3.2010

Hämeen Sanomat 21.3.2010 **Kulttuuri**

HÄMEEN SANOMAT Puh. (03) 615 1461, sähköposti: kulttuuri@hameensanomat.fi

Kulttuuri kuuluu myös vanhainkotiin

Perinteinen viriketoiminta on muuttumassa arjen kulttuuriksi.

ESKO TUOVINEN / HAS

Ihmisen pitäisi joka päivä kuulla ainakin yksi pieni sävelmä, lukea hyvä runo, nähdä hieno taulu ja jos vain mahdollista, sanoa muutama järkävä sana.

Johann Wolfgang von Goethe

Hämeenlinna
Ulla Jäske
Kun ihmisen kyky liikkua omin voimin heikkenee, jää hän tahottomaan kulttuuritarjonnan ulkopuolelle. Jos kukaan ei vie taidenäyttelyyn tai konserttiin, se jää vain hyväksyttäväksi, sillä ei-hän ikkähimmän ihmisen tarvitse enää elämistä nauttia.
Vai tarvitseko?
Hämeenlinnassa on kahdeksan vanhainkotiä seltä kymmenkunta yksityistä ja saman verran kaupungin omia palvelutaloja. Perinteisiä viriketoiminnanohjaajia ei kaupungilla enää ole.
Tilaaajapäällikkö **Leena Harjula** ikäihmisten palvelusta toteaa, että viriketoiminnan ohjaus kuuluu nykyisin työntekijöiden työkuvaan.
-Palvelutalossa asukas saa hoivan ja huolenpidon, ja siksi viriketoiminta jää usein vapaaehtoisten harteille, Harjula kuitenkin myöntää.
Yksityisissä palvelutaloissa viriketoiminta kuuluu päivittäiseen ohjelmaan. Yksityisten palvelutalojen ja kaupungin välisen sopimuksen mukaan viriketoimintaa pitää olla tunti, puolitosta päivässä. Samaa ei vaadita kaupungin omilta palvelutaloilta.
-Omissa palvelutaloissa asiaa ei ole määritelty niin tarkkaan. Asiaa ei ole vielä tuoteistettu niin pitkälle.
Harjulan mukaan kaikissa palvelutaloissa ei ole sellaisia yhteisiä tiloja, joihin laulu- tai musiikkiruokiot olisivat mahdollisia.
-Uskon, että jotain toimintaa järjestetään kaikissa palvelutaloissa.

Kulttuuritarjonta Pysäkin harteilla
Kulttuuripalveluiden tilaaajapäällikkö **Timo Koivu** mukaan ikäihmisille suunnattu kulttuuritarjonta tiivistyy lähinnä vuosittain järjestettävään vanhustenviikkoon.
-Meillä ei ole systemaattista kulttuuritarjontaa. Siihen ei ole resursseja. Kymmeniä laitoja on hankalaa viedä palveluita säännöllisesti.
Silti Koivu on sitä mieltä, että ihmiselle pitäisi antaa mahdollisuus jatkaa eri kulttuuripalvelusta nauttimista. Hän toteaa, että vapaaehtoiskeskus Pysäkki hoitaa suuren osan ikäihmisten kulttuuritarjonnasta.
Pysäkin toiminnanohjaajan **Arja Ratava-Laineen** mukaan olisi tärkeää haastatella laitoksissa asuvia vanhuksia ja kysyä heiltä, minkälaista virike- tai kulttuuritoimintaa he haluavat.
-Meidän pitäisi oppia ajattelemaan asioita sen ihmisen kannalta, joka palveluja kaipaa. Usein vanhus kaipaa kohtaamista ja vuorovaikutusta.

Palvelutalossa asukas saa hoivan ja huolenpidon, ja siksi viriketoiminta jää usein vapaaehtoisten harteille.
Tilaaajapäällikkö **Leena Harjula**

Palvelutalot kaipaavat elämää
Ratava-Laineen mukaan vapaaehtoisten työskentely olisi helpompaa, jos laitoksessa määriteltäisiin selkeämmin, millaista toimintaa ja milloin sitä halutaan.
-Ohjelman tarjoaminen olisi muillekin kuin Pysäkin välelle helpompaa, jos esimerkiksi kuorot tietäisivät, keneen ottaa yhteyttä ja mikä olisi sopiva päivä.
Vapaaehtoisten olisi helpompi mennä paikalle, jos hänen ei tarvitsisi miettiä, minkälainen porukka häntä vastassa on: odottaako se huppua vai rauhallista musiikkilähtökä.
Pysäkin vapaaehtoiset vetivät vuosittain yli 650 kelloa yli 30 eri osastolla, kymmenien vapaaehtoisten voimin. Ohjelmassa on muun muassa pelejä, yhteislaulua, musiikkia ja tanssia. Musiikki- ja tanssihoidon osuus on noin 250.
-Laitosten pitäisi muistaa ottaa vapaaehtoiset vastaan voimavarana.
Ratava-Laine toteaa, että vapaaehtoisten tarve ei ole vähentynyt. Uusia palvelutaloja rakennetaan, joten tarve vain kasvaa. Toiminnanohjaajan mielestä olisi hienoa, jos talot alkaisivat kilpailla ohjelmatarjonnalla.
-Omistekin arvostaisivat varmasti enemmän sitä, että palvelutalossa on elämää kuin sitä, että ukoiset pitteet ovat viimeisen päälle. (HäSa)

Taiteilija Kikka Jelsejoff näyttää Maria Rumbinille huovutustöitään palvelutalo Virpolassa.

Toimintaa voisi järjestää spontaanistikin

-Viisi, kuusi asukasta on jo toivonut, että voi kun nämä jäisivät tänne. Ehdimme kuitenkin harmillisen vähän jutella näistä asukkaiden kanssa.
Kartanon mielestä taiteen ja kaiken kulttuurin pitäisi kuulua jokaisen arkeen lästä riippumatta. Pienestäkin virikkeestä saattaa nousta mieleen muistoja, ja siksi olisiikin hyvä, jos henkilö-kunta ehtisi istahtaa ja kunnella asukasta.
Virpolassa käy vapaaehtoisia toimintatuokioiden vetäjiä mu-

taman kerran kuussa. Kartanon mielestä olisi hienoa, jos jonkinlaista toimintaa olisi joka viikko. Toiminta voisi olla spontaaninaikin, ilman sen kummempia järjestelyjä.
-Asukkaat kaipaavat musiikkia. Olsi hyvä, jos ehtisimme joskus koota asukkaat yhteen ja pitää vaikka levyraadin.

Vanhustyössä kehittämisen varaa
Virpola on mukana Hämeen am-

matikorkeakoulun Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hankkeessa. Hanke on osa valtakunnallista nelivuotista kulttuurin edistämishanketta.
Hankkeen toimintaohjelman tavoitteena on vahvistaa taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusta kaikilla koulutusasteilla. Ohjelman mukaan esimerkiksi vanhustyössä on runsaasti kehittämisen varaa.
Hamkin sosiaalialan koulutusohjelman lehtori **Pirkko Rimm**

mi toteaa, että Hämeenlinnassa on paljon kulttuuritarjontaa.
-Vaikka mahdollisuuksia on paljon, niin ikäihmiset jäävät usein neljän seinän sisälle.
Rimmi kannattaa arjen kulttuuria, joka tavoittaisi niin ikäihmiset kuin esimerkiksi palvelutalojen työntekijätkin. Kulttuuria voi löytää vaikka päivittäisestä kävelylenkistä.
-Sekin voi olla kulttuuriteko, että vie ikäihmisen Linnanpuiston kävelemään, Pirkko Rimm pohtii.

Liite 6. Seminaarin 3.5.2010 ohjelma

Kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishanke

Osana valtakunnallista Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa Suomessa on käynnistetty eri hallinnonalojen yhteistyönä Kulttuurin terveydellisten ja hyvinvointivaikutusten edistämishanke. Hankkeessa on laadittu poikkihallinnollinen kulttuurin hyvinvointivaikutusten toimintaohjelma **Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014**. Toimintaohjelman kolme painopistealuetta ovat: 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuuriin keinoin.

Opetusministeriön myöntämällä valtionavustuksella Hämeenlinnassa on käynnistynyt kaksi hanketta, josta toinen on Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Luotsin **LUOVAX-HANKE, Taide- ja kulttuuripainotteista työtoimintaa Luotsin Viisarin yksikössä 1.8.2009–31.12.2010**. Hankkeen tavoitteena on tukea työtoimintaa Viisarin asiakkaiden elämänhallintaa, toimintakykyä ja työhyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin sekä parantaa heidän normaaliuden ja yhteisöllisyyden kokemuksiaan. Lisäksi tavoitteena on kehittää toimintamalli, jossa luova työ, taide ja kulttuuri ovat keskeisellä sijalla kehitysvammaisille ja muille erityisryhmille suunnatuissa hyvinvointipalveluissa.

Toinen hanke on Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen **Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke 1.8.2009–31.12.2010**. Hankkeen tavoitteena on edistää yhteisöllisyyttä ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia Suur-Hämeenlinnassa sosiaali- ja terveysalan erilaisissa palveluyksiköissä tuottaen osallistavalla ja asiakaslähtöisellä tavalla arjen luovia kulttuurisia toimintoja. Tavoitteena on luoda toimintarakente, jonka avulla kyetään tavoitteellisemmin edistämään asiakkaiden/ asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia kulttuurisiin keinoin palveluyksikön omassa arjen toiminnassa sekä rakentamaan kulttuurisia ympäristöjä. Lisäksi tavoitteena on hyödyntää Hämeenlinnan monipuolista kulttuuriverkostoa.

Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Luotsin ja Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen lisäksi hanketyössä mukana on **Taidekeskus Kettuki**, valtakunnallinen kehitysvammaisten taidekeskus, joka tukee kehitysvammaisia taiteilijoita ja taiteen harrastajia sekä tekee kehitysvammaisten taidetta tunnetuksi ja pyrkii kohottamaan sen arvostusta.

Sekä **Hämeenlinnan Vanhusten asuntosäätiö**, jonka vanhustenasuntoihin ja palvelutaloihin kaupunki järjestää asukkaiden tarvitseman avun ja kotihoidon.

LUOVAX-SEMINAARI
3.5.2010 klo 12.00-16.00

Kulttuurista toimintaa hyvinvointialalla

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

LUOTSI

Kettuki
Taidekeskus

LUOVAX-seminaari:

LUOVAX-SEMINAARI Kulttuurista toimintaa hyvinvointialalla

Seminaari 3.5.2010, kello 12.00–16.00

Paikka: HAMK/ Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Tapiola, Areena I, Korkeakoulunkatu 4

Seminaarin tarkoituksena on arvioida Opetusministeriön valtionavustuksella Hämeenlinnan seudun työvalmennussäätiö Luotsin Luovax- hankkeen ja Hämeen ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentorointi hyvinvointialalla -hanke hankeprosessin yhteistoiminnallista toteutusta 1.8.2009–31.12.2010.

Lisäksi seminaarissa on tarkoitus keskustella laajemman taide-, kulttuuri ja hyvinvointialan toimijaverkoston kanssa Taiteen ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimenpideohjelmaksi 2010–2014 pohjalta seudullisen yhteistyön mahdollisuuksista.

Hanketoimijoiden itsearviointi, kello 12–14

Hanketoimijoiden yhteistoiminnallista hankkeen lähikehityksen arviointia. Hankeprosessin elämänsäkaaren tutkimisessa arvioinnissa työskentelymenetelmänä käytetään lähtötila–nykytila–tavoitetila-analyyysiä soveltaen Kehittävän työntutkimuksen mallia.

Avoim yhteiskehittelyfoorumi, kello 14–16

Hanketoimijoiden sekä seudullisten taide-, kulttuuri- ja hyvinvointialan toimijoiden vuoropuhelua ja yhteiskehittelyä.

Klo 14.00–14.45	Kulttuurista toimintaa hyvinvointialan arkeen – yhteiskehittelyn mahdollisuuksia
Klo 14.45–15.30	Kulttuurin valossa – työskentelyä pienryhmissä
Klo 15.30–16.00	Miten tästä eteenpäin - mitä yksittäin ja yhdessä

Tilaisuudessa on kahvitarjoilu.

TERVETULOA!

Ilmoittautuminen 28.4.2010 mennessä
Leena Aaltonen p. 03-646 3609
sähköposti leena.aaltonen@hamk.fi

Lisätietoja Pirkko Rimmi p. 040 830 7443
sähköposti pirkko.rimmi@hamk.fi